

RUTINER I SKOLENS ARBEID MOT TVANGSEKTESKAP

Innhold

Hvorfor bør skoler ha rutiner i arbeid mot tvangsekteskap?	2
“Signaler” på mulig tvangsekteskap	3
Rutine i forbindelse med akuttsaker	3
Rutine i forbindelse med ikke-akuttsak	5
Rutiner i forbindelse med reiser utenlands.....	6
Vedlegg 1	8

Hvorfor bør skoler ha rutiner i arbeid mot tvangsekteskap?

Stadig flere elever i norsk skole har bakgrunn fra kulturer der arrangert ekteskap er vanlig. Blant disse elevene er det enkelte som har problemer knyttet til tvangsekteskap. Et tvangsekteskap kan defineres som et ekteskap som organiseres på en slik måte at minst én av ektefellene:

- Ikke har reell mulighet til å velge å forbli ugift uten å bli utsatt for represalier
- Ikke har reell mulighet til å velge en annen partner på tvers av familiens ønsker uten å bli utsatt for represalier
- Har samtykket til ekteskap etter utilbørlig press, trusler eller annen psykisk eller fysisk vold.

For at elever som er utsatt for problemer knyttet til ekstrem kontroll og/eller tvangsekteskap **skal kunne få råd eller hjelp**, er det viktig at de ansatte på skolen vet hvordan de skal forholde seg. Rutinene i dette heftet gir svar på hvem som skal gjøre hva, og bidrar slik til å **klargjøre roller og øke de ansattes handlingskompetanse**.

Etter bestemmelser i barnevernloven har offentlige ansatte meldeplikt til barnevernet når det er grunn til å tro at barnet blir mishandlet eller utsatt for alvorlig omsorgssvikt, herunder tvangsekteskap. Denne bestemmelsen er også spesielt angitt i andre særlover, for eksempel opplæringsloven.

Ansatte i skolen har som alle andre også plikt til å anmelde eller avverge visse alvorlig forbrytelser, herunder tvangsekteskap, jfr. Straffeloven. Å innføre en rutine for skolens arbeid mot tvangsekteskap blir dermed **et viktig tiltak for at ansatte skal kunne innfri sin plikt etter norsk lov**.

Paragraf 22-1 annet ledd i forskrift til **Opplæringsloven**, inneholder en generell avklaring av hva retten til rådgivning innebærer, nemlig rett til informasjon, veiledning, oppfølging og eventuelt hjelp. For å sikre en likeverdig rådgivingstjeneste uavhengig av elevenes etniske bakgrunn, må tjenesten tilpasses mangfoldet i elevenes livsvilkår. Ekstrem kontroll, æresrelatert vold og trussel om tvangsekteskap er forhold som påvirker enkelte elevers livs- og læringsmiljø, og må omfattes av skolens rådgivingstilbud.

En akuttsituasjon fordrer en annen oppfølging fra skolens side enn hvis situasjonen er ikke-akutt. Det er rutiner for både akuttsaker og ikke-akuttsaker i dette heftet. I tillegg er det en rutine som anbefales hvis eleven skal reise utenlands. I alle de tre tilfellene viser rutinene til "Arbeid mot tvangsekteskap – en veileder" - http://www.imdi.no/Documents/BrosjyrerHefterHaandbok/Arbeid_mot_tvangsekteskap_net.pdf.

I tillegg til rutiner har heftet en liste over tegn som kan peke i retning av tvangsekteskapsproblematikk.

IMDi håper dette heftet vil være et nyttig bidrag i skolens arbeid mot tvangsekteskap. Rutinene må være kjent for at de skal ha verdi. De bør derfor:

- bekjentgjøres av skolens ledelse
- ses i sammenheng med skolens øvrige rutiner i saker som handler om vold
- være lett tilgjengelige på skolens nettsider som er forbeholdt de ansatte

Signaler på mulig tvangsekteskap

Terskelen for å søke råd eller hjelp kan være høy. Mørketallene er sannsynligvis store. Derfor er det viktig at ansatte i skolen følger med på sine elever. Både psykiske reaksjoner, endringer i adferd og praktiske forandringer er vanlig for en person som skal gifte seg mot sin egen vilje, eller frykter dette.

Under følger "tegn" som kan peke i retning av mulig tvangsekteskap. Det er viktig å understreke at disse tegnene kan være tegn på helt andre utfordringer. Ansatte som observerer slike tegn bør uansett snakke med eleven.

- Fravær; lengre fravær fra skolen
- Søknad om lengre ferie
- Kommer ikke tilbake fra ferien til skolestart
- Eleven uttrykker uro/bekymring for kommende fridager
- Eleven blir overvåket av søsken, slektninger eller miljøer på skolen
- Forandring i oppførselen, for eks. manglende engasjement og punktlighet
- Tatt ut av skolen (av foreldre eller verger)
- Får ikke lov å være med på aktiviteter etter skoletid
- Eleven har fått beskjed om at han/hun skal gifte seg med en de ikke kjenner
- Får ikke lov å fortsette med videre utdanning
- Endret klesstil/omgangskrets
- Hyppige besøk hos helsesøster, gjerne for "småting"
- Kjønnsløstelse
- Pillemisbruk
- Depresjon
- Spiseforstyrrelse
- Isolering
- Tidlig/uønsket graviditet
- Søsken som ble tvangsgiftet
- Tidlig inngått ekteskap hos søsken
- Selvskading og suicid (også hos søsken)
- Foreldredødsfall/plutselige forandringer i familien
- Krangel innen eller mellom familier
- Rømt hjemmefra
- Kontroll over ungdommens pengebruk

Rutine i forbindelse med akuttsaker

En tvangsekteskapssak kan være akutt. Da er personens liv, helse eller frihet umiddelbart truet. I akuttsaker bør følgende rutine følges:

- 1) Skoleansatte som får kontakt med en elev i en akutt krise følger eleven umiddelbart til rådgiver.
- 2) Rådgiver har samtale med eleven uten at andre kan se eller høre samtalen. I samtalen kartlegges situasjonen. Det er viktig å stille spørsmål til den unge om hva han/hun frykter og hva som konkret kan skje i møte med familie eller

andre, men det er politiet som skal foreta den formelle trusselvurderingen¹
(se kapittel 4 – 6 i Arbeid mot tvangsekteskap – en
veileder.<http://www.imdi.no/no/Kunnskapsbasen/Innholdstyper/Brosjyrer/2009/Arbeid-mot-tvangsekteskap---en-veileder/> .

- 3) Rådgiver drøfter saken anonymt med
 - a. barnevern (u 18 år)
 - b. politiet (o 18 år), eventuelt med
 - c. Kompetanseteamet mot tvangsekteskap/IMDi (tlf: 47809050).

(Saken drøftes anonymt til det er avklar at barnevern eller politi skal inn i saken)
- 4) Hvis liv og/eller helse er truet, løses den ansatte fra sin taushetsplikt, og saken skal meldes av skolen v/ rektor til barnevern (u 18 år) eller politi (o 18 år)
- 5) Ved frykt for tvangsekteskap ved utenlandsreise
 - a. går rådgiver gjennom "Råd ved reise til utlandet" sammen med eleven (se s. .)
 - b. går rådgiver igjennom og fyller ut "Skjema for oppfølging ved utenlandsreiser" (se side ... og Vedlegg 1) sammen med eleven.
- 6) Rådgiver avklarer hvem som har hovedansvaret for å følge opp saken videre- skolen/barnevern/politiet.
- 7) Rådgiver loggfører i elevens mappe², orienterer kontaktlærer og skolens ledelse.
- 8) Den ansvarlige ved skolen følger opp inngåtte avtaler.

¹ For trusselvurdering av politiet, kontakt familievoldscoordinator i politidistriktet eller lokal politimyndighet der eleven bor

² Det handler om taushetsbelagte opplysninger. Derfor må det være begrenset tilgang til mappen med informasjon om eleven

Rutine i forbindelse med ikke-akuttsak

I en sak som ikke er akutt har man mer tid til å følge opp den unge. Liv og helse er ikke umiddelbart truet, men den unge har behov for råd og bistand.

Følgende rutine anbefales:

- 1) Ansatte som blir oppsøkt av elever som opplever tvangsekteskapsproblematikk, eller som ser tegn som kan tyde på slik problematikk, henviser eleven til rådgiver.
- 2) Rådgiver har samtale med eleven og kartlegger situasjonen. (se kap. 4-6 i Arbeid mot tvangsekteskap – En veileder
<http://www.imdi.no/no/Kunnskapsbasen/Innholdstyper/Brosjyrer/2009/Arbeid-mot-tvangsekteskap---en-veileder/>
- 3) Rådgiver drøfter anonymt med barnevernet eller politiet, eventuelt med Kompetanseteamet mot tvangsekteskap/IMDi (tlf: 47809050).
- 4) Ved behov kontaktes Kompetanseteamet mot tvangsekteskap (KT), som kan gi råd til skolens ansatte i tvangsekteskapsaker. Kompetanseteamet er satt sammen av fagpersoner fra UDi, Bufdir, POD og IMDi.
<http://www.imdi.no/no/Tvangsekteskap/Kompetanseteam-mot-tvangsekteskap/>
Den som ringer kan velge å være anonym.
- 5) Rådgiver avklarer hvem i hjelpeapparatet det kan samarbeides med i forhold til oppfølging av eleven videre.
- 6) Ved bekymring i forhold til utenlandsreiser: se *Rutiner ifm utenlandsreise (s. ...)*,
- 7) Rådgiver loggfører i elevens mappe, orienterer kontaktlærer og skolens ledelse.
- 8) Den ansvarlige ved skolen følger opp inngåtte avtaler.

Aktuelle telefonnummer:

- **Kompetanseteamet mot tvangsekteskap:** 47 80 90 50
- **Barnevern:** se lokale kontorer
- **Barnevernvakt:** se lokalt kontor
- **Politi:** se lokale kontorer
- **Familievoldskoordinator i politiet:** 02 800 Hvert politidistrikt har en egen koordinator for familievold og seksuelle overgrep som skal bidra til å øke innsatsen mot denne typen kriminalitet. Dette er en polititjenestekvinne/-mann med spesiell kunnskap og kompetanse i saker knyttet til vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep.

Rutiner i forbindelse med reiser utenlands

Tvangsekteskap inngås oftest i opprinnelseslandet til den unges foreldre. Enten reisen er nært forestående eller skal skje et stykke frem i tid, anbefales følgende:

I samtale med den unge, bør det informeres om følgende:

- Hjelpeapparatets muligheter og begrensninger når det gjelder å hjelpe den unge mens han/hun er i utlandet (se Arbeid mot tvangsekteskap – en veileder, <http://www.imdi.no/no/Kunnskapsbasen/Innholdstyper/Brosjyrer/2009/Arbeid-mot-tvangsekteskap---en-veileder/>)
- Hjelpeapparatets mulighet til å hjelpe i Norge (se Arbeid mot tvangsekteskap – en veileder)
- Ved sterk bekymring bør den unge frarådes å reise Hvis den unge likevel reiser, bør du gi ham/henne følgende råd:

Råd som kan gis til den unge ved reiser til utlandet

- Ta kontakt med en voksen på skolen du har tillit til før du reiser.
- Vi vil hjelpe deg! Sammen med deg kan vi fylle ut et skjema (oppfølgingsavtale, se vedlegg 1). Her gjøres avtaler om hvilken hjelp du vil ha i løpet av ferien.
- Legg igjen en kopi av passet og billett hos den du har avtalt oppfølging med, - eller hos en person du stoler på i Norge.
- Avtal gjerne jevnlig telefonsamtaler eller kontakt via internett med en tillitsperson i Norge, slik at du kan fortelle hvordan du har det i løpet av ferien.
- Mobiltelefon med kontantkort virker ikke i utlandet. Du må skaffe et lokalt abonnement når du kommer frem til reisemålet.
- Dersom du blir tvangsgiftet risikerer du å bli gravid under utenlandsoppholdet. Snakk med helsesøster om hvordan det kan forhindres.
- Ta med ekstra penger og kopi av passet ditt. Gjem dette godt!
- Skaff telefonnummer, adresse, e-post og eventuelt faksnummer til den norske ambassaden i ferielandet. Lær dette utenat! Lapper kan bli borte, og du kan miste din tlf, eller den kan bli kontrollert eller tatt fra deg. Alle ambassader og telefonnummer finner du på: www.regjeringen.no
- Ved kontakt med ambassaden, enten muntlig eller skriftlig, gjør dette på norsk. Da er du sikker på at informasjonen ikke blir kjent for uvedkommende. - Unngå å starte store diskusjoner med familien i løpet av ferien. Da vil familien være mer oppmerksom på deg, og det vil kunne bli vanskelig å søke hjelp om du skulle trenge det.

Noen ambassader har integreringsrådgiver som jobber spesielt med tvangsekteskap. En oppdatert liste over integreringsrådgiverne og kontaktinformasjon finner du på <http://www.imdi.no/no/Tvangsekteskap/Integreringsradgivere/>

Du kan også ta kontakt med:

Røde Kors informasjonstelefon om tvangsekteskap: 81555201 (mandag til fredag kl.9.00 – 18.00)

SEIF – selvhjelp for innvandrere og flyktninger: 22034830

Alarmtelefonen for barn og unge: 116 111

Oppfølging i forbindelse med reiser utenlands

Skjema for oppfølging (vedlegg 1) er ment som en hjelp til ungdom som er bekymret for å bli utsatt for press/tvang i sammenheng med forlovelse/ekteskap ved reise til foreldrenes opprinnelsesland. I skjemaet blir informasjon om reisen (tidspunkt, reiserute og reisemål) fylt ut, slik at skolen kan følge opp mens ungdommen er utenlands og om ungdommen har returnert til Norge til avtalt tidspunkt.

Eleven bør anbefales å fylle ut dette skjemaet, og dere gjør følgende:

1. Skjemaet fylles ut i samarbeid med eleven.
2. Eleven, rådgiver og rektor signerer
3. Skolens personal har et selvstendig ansvar for å vurdere sakens fakta opp mot meldeplikt til barneverntjenesten og politiet.
4. Skjemaet for oppfølging oppbevares av Rektor på den enkelte skole.

Hvem gjør hva under og etter tidspunktet eleven skulle være tilbake i Norge?

1. Skolens ledelse har ansvar for oppfølging av eleven ved å ta kontakt ved avtalt hjemkomst.
2. Om eleven har returnert, skal skjema for oppfølging makuleres. Det bør likevel gjøres en vurdering av saken for å avdekke behov for ytterligere oppfølging.
3. Om eleven ikke har returnert som avtalt, har skolens ledelse ansvar for å kontakte barneverntjenesten i saker som omhandler elever under 18 år eller politiet for elever over 18 år. Det vil da opprettes en undersøkelsessak.
4. Om eleven ikke har returnert som avtalt, vil ansvar for videre tiltak ligge hos barneverntjenesten eller politiet.

SKJEMA FOR OPPFØLGING ved reiser utenlands

_____ M K
Elevens navn Fødselsdato(person nr) Kjønn

_____ Statsborgerskap Oppholdsgrunnlag I Norge

FORELDRE / FORESATTE

_____ Fødselsdato(person nr)

_____ Statsborgerskap Oppholdsgrunnlag I Norge

_____ Fødselsdato(person nr)

_____ Statsborgerskap Oppholdsgrunnlag I Norge

BAKGRUNN FOR ØNSKE OM OPPFØLGING

Årsak til mitt behov for oppfølging:

Frykt for uønsket forlovelse eller ekteskap

Frykt for manglende retur til Norge

Frykt for ufrivillig skolegang i besøkslandet

Annet:

JEG/VI SKAL OPPHOLDE OSS/BESØKE FØLGENDE PERSONER

_____ Type relasjon

_____ Type relasjon

_____ By/landsby

Gate adresse
Tlfnr.

Postnummer Poststed

REISERUTE

Avreise Norge (dato, sted)

Retur Norge (dato, sted)

FORMÅLET MED REISEN ER

Ferie

Sykdom I nær familie

Skolegang I besøkslandet

Avtale om fremtidig ekteskap/forlovelse

Ekteskap

Flytte/opphold I ferielandet ut over ferie

Annet:

(OPPFØLGINGSPUNKTER UNDERVEIS, for eksempel tidspunkt for telefonisk kontakt mens eleven er utenlands)

KONTAKTPERSON I NORGE

Navn

Type relasjon

Gate adresse
Tlfnr.

Postnummer Poststed

BISTAND FRA OFFENTLIG MYNDIGHET

V/manglende retur til Norge, og senest innen (dato);

Ønsker jeg kontakt med norske myndigheter for å avklare min situasjon

INFORMASJON GITT

Informasjon om lovverk relatert til tvangsekteskap, oversatt til: _____

Informasjon om lovverk relatert til omskjæring, oversatt til: _____

Annet: _____

OPPBEVARING

Dette skjemaet oppbevares ved skolen og kan bare trekkes tilbake ved hovedpersonens personlige fremmøte for gjennomføring av sluttsamtale.

Rådgivers underskrift

Dato

ELEVENS SAMTYKKE

Jeg bekrefter å ha lest og forstått dette skjemaet, og gir mitt samtykker til at informasjonen deles med dem som har en oppfølgings rolle i forbindelse med min utenlandsreise.

Elevens underskrift

Dato

FORESATTES SAMTYKKE³ (Innhentes bare hvis eleven ikke motsetter seg det)

Jeg bekrefter å ha lest og forstått dette skjemaet, og gir mitt samtykker til at informasjonen deles med dem som har en rolle i forbindelse med oppfølging av min sønn/datter mens han/hun er i utlandet.

Foresattes underskrift

³ Kjennskap til at egen datter/sønn har fylt inn skjema og blir fulgt opp kan ha en forebyggende effekt i form av at foreldrene bevisstgjøres på sin sønns/datters frykt, og blir klar over at tvangsekteskap er forbudt og straffbart. Skjemaet kan også være til hjelp for foreldrene i deres møte med familie eller andre som utøver press eller truer dem hvis de ikke gifter bort datteren/sønnen.